

NOMADI MARGINE

Međunarodni znanstveni skup
Budimpešta, 24. ožujak 2010.

Szerkesztette
Lukács István

A szerkesztő munkatársai
Dudás Előd
Mann Jolán

ELTE BTK
Szláv Filológiai Tanszék
Budapest, 2019

A konferenciakötet megjelentetését támogatták
Budapest Főváros XV. kerületi Horvát Önkormányzat
Ferencvárosi Horvát Nemzetiségi Önkormányzat
Kőbányai Horvát Önkormányzat
Lipótvárosi Horvát Önkormányzat
XIII. Kerületi Horvát Nemzetiségi Önkormányzat
Zuglói Horvátok Önkormányzata

SZAKMAI LEKTOROK

Medve Zoltán

Virág Zoltán

MŰSZAKI SZERKESZTŐ ÉS TÖRDELŐ

Janiec-Nyitrai Agnieszka

© Szerzők, szerkesztő

Kiadja az ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszéke
Felelős kiadó a Szláv Filológiai Tanszék vezetője

Sorozatszerkesztő Lukács István

A borítót tervezte Sellyei Tamás Ottó

Nyomdai kivitelezés Robinco Kft

ISSN 1789-3976 ISBN 978-963-489-082-9

TARTALOM

Stjepan LUKAČ	
Uvodna riječ	9
Katja BAKIJA	
Marko Bruerović (Marc Bruère Desrivaux) pjesnik i diplomat	11
Mario BEREČIĆ	
Novi početak – obnovljeno izdavaštvo na hrvatskom jeziku u Baji	21
Mirta BIJUKOVIĆ MARŠIĆ	
Izgubljene na margini	29
Timea BOCKOVAC	
Vulgarizmi u hrvatskom i mađarskom jeziku nekada i danas	37
Branka BRLENIĆ-VUJIĆ	
Nomadi margine – avangarda u Hrvatskoj i Mađarskoj (popunjavanje mozaika)	49
Franciska ČURKOVIĆ-MAJOR	
Karlovac 1918. Tragom jednog romana Gyule Somogyváryja	71
Aleksandra ĐURIĆ	
Trubarovi imaginarni čitatelji. Problem autorske knjižne posvete u protestantskoj literaturi 16. stoljeća	97
Előd DUDÁS	
Mađarski jezični utjecaj u <i>Prekomurskoj pjesmarici</i>	113

- Loretana FARKAŠ**
Slavonska grafija u prvoj polovici 18. stoljeća121
- Šandor HORVAT**
Arhaične molitve kod Hrvata u Mađarskoj153
- Tatjana ILEŠ**
Tko je Antigona iz Dežmanove?183
- Sanja JUKIĆ**
Fotostilistika pjesničkoga teksta – studium i punctum
fototekstova Milorada Stojičića191
- Orsolya KÁLECZ-SIMON**
Vlast, fantastika i utopija. Dodirne točke hrvatske i mađarske fantastične književnosti u 20. stoljeću199
- Marica KANIŽAI**
Zamjena osobnih imena pomurskih Hrvata i zamjena jezika219
- Tomislav KREKIĆ**
Preporodni pokušaji među bačkim i gradišćanskim Hrvatima231
- István LADÁNYI**
Zaboravljen na međuprostoru / u međuvremenu. Ervin Šinko / Sinkó Ervin237
- Stjepan LUKAČ**
Jezična subverzija kao prag postmoderne? (Ludističko-znanstveni ili znanstveno-ludistički eksperiment).....245
- Jolán MANN**
Enver Čolaković – prešućeni pisac i prevoditelj mađarske književnosti253

Ivan MARKOVIĆ	
Hrvatski <i>Dvandva</i>	279
Anđelko MRKONJIĆ	
Ivan Mesner – iz margine u marginu	297
István NYOMÁRKAY	
Mađarski jezični utjecaji u hrvatskom prijevodu Verbecijeva Tripartituma	309
Tatjana PIŠKOVIĆ	
Rubna područja rodne kolebljivosti u hrvatskome jeziku	319
Goran REM	
Margina centra, donatologija	331
Helena SABLJIĆ TOMIĆ	
Žene i margina	341
Marko SAMARDŽIJA	
O jednom zaboravljenom prijedlogu „Kod reforme hrvatskoga pravopisa“	351
Krešimir ŠIMIĆ	
Funeralno pjesništvo Mavra Vetranovića	363
Anđelka TUTEK	
Gradišćanski anonimni zapis <i>Aleksander – Julijana Kreposna</i> na gradišćanskohrvatskoj pozornici	377
Nikola TUTEK	
Antun Karagić – Bunjevac što zasja između dva utamničenja (Svjedočenja iz časopisa <i>Danica</i> izdanih prije drugog svjetskog rata)	387

Alojzija TVORIĆ

Stilske posebnosti molitvi u molitveniku *Putni tovaruš*
Ane Katarine Frankopan Zrinski401

Tina VARGA OSWALD

Središte na rubu – mađarska i hrvatska avangardna li-
rika (književno-povijesni okvir)417

István VIG

O partikulama437

Petar VUKOVIĆ

Dijalektalno pjesništvo u bačkih Bunjevaca449

Mađarski jezični utjecaji u hrvatskom prijevodu Verbecijeva Tripartituma

ISTVÁN NYOMÁRKAY

Sveučilište Loránda Eötvösa u Budimpešti
nyomarkay.istvan@gmail.com

Summary: The purpose of the paper is to show the cross-linguistic influences between the Tripartitum, the famous law-book of István Werbőczy and its Hungarian and Croatian translation which were created in approximately the same time. The paper shows the influences between two groups of legal terms ("peres" and "peruš" (actor / causam attractus); "zlameno ruho" and "jegyruha" (dotalitium)), by presenting and comparing the linguistic world-image which provide the basis of these terms.

Keywords: István Werbőczy, Tripartitum, cross-linguistic influences, linguistic world-image, legal terms

U tijeku istraživačkog rada postalo mi je jasno ono što sam i od svojih učitelja često čuo da su za proučavanje međujezičnih, u širem smislu, međukulturnih povezanosti najsolidniji temelji tekstovi. Na to je mogao misliti Ovidije kad je formulirao svoje mišljenje u poznatoj izjavi koja je tijekom povijesti postala općepriznata izreka: „gratius ex ipso fonte bibentur aquae“ ('radije se piju vode iz samoga izvora'). Mislim da je njemački filolog, Gerhard Jäger u pravu kad kaže da filološka istraživanja imaju tri glavna zadatka, odn. cilja: treba naime, 1. u tekstovima odijeliti originalno (autentično) od neoriginalnoga, 2. treba, dalje, odrediti najbitnije karakteristike inojezičnih formi i 3. objasniti teškoće koje se susreću u procesu razumijevanja teksta (Jäger 1990: 11). Malo je uzvišenije odredio zadatak filologije znatno ranije Wilamowitz-Moellendorf. Prema njemu (inače najznačajnijeg i najutjecajnijeg klasičnog filologa kraja XIX. i prvih desetljeća XX. stoljeća) zadatak je

filologije „snagom znanosti činiti prošlost živom, pjesmu poeta, misli filozofa i zakonodavca, svetost Božje kuće, osjećaje vjernika i nevjernika, šarolikost tržnica i luka, kopno i more, ljude u njihovom radu i u njihovim igrama” (Wilamowitz-Moellendorf 1959: 1). Malo prije spomenuti Gerhard Jäger, govoreći o filološkim istraživanjima, ukazuje na različitost, i, istovremenu povezanost jezikoslovlja (lingvistike) i filologije. Prema Jägerovu shvaćanju istraživanje i prikazivanje jezičnoga sustava zadatak je lingvistike, dok proučavanje priopćavanja koja se ostvaruju u tekstovima, pripada filologiji. Filologija i jezikoslovlje uzajamno su povezane discipline: koristi li netko u čitanju kojeg teksta gramatiku, obraća se jezikoslovlju, sastavlja li netko jezične elemente koji se mogu shvatiti kao jedan sustav, u jednoj gramatici, mora najprije razumjeti priopćavanja i tekstove, koji predstavljaju predmet filologije (Jäger 1990: 11).

Shvatit ćemo istraživanje tekstova kao predmet filologije, to će se odnositi i na naš predmet: prikazivanje jezičnih veza između Verbecijeva originala, skoro istodobnog mađarskog i hrvatskog prijevoda zakonika Tripartitum. Uspoređujući tekstove, odmah pada u oči da original i prijevodi ne pripadaju istom jezičnom sustavu, zato se za razumijevanje tekstova zahtijeva poznavanje triju sustava, dakle, i praktički vidimo kako su te dvije discipline uzajamno povezane. Za razumijevanje tekstova, međutim, neophodno je poznavanje onog pogleda na svijet koji se o pojedinim riječima, terminima, nazivima ogleđa, drugom riječju, poznavanje ili otkriće jezične slike svijeta pisca i prevoditelja. Tako će imati tekstovi neku vrstu dokazne snage s jedne, i bit će jasne i pojedine nijanse značenja i interpretacije, s druge strane. Respektiranje teksta u značajnoj mjeri očuva nas od zabluda, krivih tumačenja i pogriješnih interpretacija.

U smislu do sada rečenoga i, donekle, kao nastavak predavanja održanog u okviru „Gólyavári esték” (Budimpešta) izabrao sam jedan zanimljiv dokument mađarsko-hrvatskih jezičnih i, možda, znanstvenih veza, zakonik Ištvana Verbecija, Tripartitum i to, latinski original, mađarsku adaptaciju

Balaža Vereša i skraćen prijevod Ivana Pergošića. Pergošićevo djelo ima svoje posebno značenje u povijesti hrvatske literature, prva je, naime, tiskana knjiga na kajkavskom narječju.

U obradi naznačene teme raspoložemo odgovarajućim, autentičnim izvorima. Pergošićev prijevod s objašnjenjima objavili su g. 1909. Karel Kadlec i Jiří Polivka, kritičko izdanje Verbecijeva teksta je objavljen g. 1894. u izdanju i s prijevodom Kolomana Čiki (Csiky Kálmán), profesora privatnog prava. Prijevod, odnosno, adaptacija Balaža Vereša čuva se u Sveučilišnoj knjižnici u Budimpešti.

Verbecijevo se djelo sastoji od uvoda i tri obimnija dijela od kojih prvi sadrži osobno pravo, plemićko imovinsko i bračno imovinsko pravo, u drugom se kraćem dijelu govori o procesualnom pravu i o izvorima prava, dok treći sadrži prava gradskog i seoskog stanovništva.

Tripartitum, zajedno s drugim starim zakonicima i dandanas je predmet znanstvenih istraživanja; u novijoj je stručnoj literaturi mađarsko djelo posebno cijenjeno, vidimo to u studiji njemačkoga profesora Dietmara Willoweita u studiji „Das europäische ius commune als Element kultureller Einheit in Ostmitteleuropa“ (‘Javno pravo kao element kulturalnog jedinstva u Srednjoistočnoj Europi’; Willoweit 2006: 10). Autor uspoređuje neke starije pravne dokumente iz XVI. stoljeća (poljsko-litavski Łaskiego statutum, Vsehrdih Devet knjiga) i piše: „Steht das Statutum Łaskiego mit alten und neuen Ordnungsgedanken ersichtlich auf der Schwelle zwischen Mittelalter und Neuzeit, so hinterläßt das ungarische Opus Tripartitum einen vergleichsweise modernen Eindruck“ (‘Nalazi se Statutum Łaskiego sa starim i novim mislima o sustavu (prava) na pragu između srednjeg i novog vijeka, čini Tripartitum neusporedivo suvremeniji utisak’), i ocjenjujući modernost djela, izbor i tretiranje nekih delikatnih tema, nastavlja tako: „Der Autor denkt sogar über so diffizile Themen wie den Unterschied zwischen Naturrecht und bürgerlichem Recht oder über das Verhältnis Gesetz und gegenteiliger Gewohnheit nach – geradezu spannende Fragen, die sowohl die Belesenheit wie die Refletirertheit des

Autors zeigen“ (‘Autor razmišlja o tako teškim temama kao razlika između prirodnog i civilnog prava, odnos između zakona i običaja – to su vrlo uzbudljiva pitanja, koja ukazuju na autorovu načitanost i duboku zainteresiranost’). Posebno se ističe Verbecijeva težnja ka jasnosti izražaja, da najvažniji pravni pojmovi ne ostaju bez objašnjenja: „Selbstverständlich werden in der Einleitung auch Begriffe wie „Richter“, „Gericht“, „Kläger“ und „Beklagter“ erläutert“ (‘Razumije se, da se već u predgovoru objšnjavaju pojmovi kao „sudac“, „sud“, „tužitelj“ i „optuženik“). Dok su u krugu obrazovanih društvenih slojeva poznati pojmovi (službe, postupci) zahtjevali samo objašnjenje i tumačenje, prevoditelji (Pergošić i Vereš) morali su naći odgovarajuću riječ ili izraz na svojem materijem jeziku. Tako se oni mogu smatrati cijenjenim izvorima međujezičnih utjecaja.

Hrvatski prijevod Verbecijeva Tripartituma je objavljen g. 1574. u Nedelišću (Drávavásárhely) u tiskarni Rudolfa Hoffhaltera, sina izdavača skraćenog prijevoda Balaža Vereša koji je objelodanjen 9 godina ranije, g. 1565.

U izdanju u redakciji Karela Kadleca (Kadlec 1909) Jiři Polívka opširno se bavi Pergošićevim jezikom: njegovom fonetikom, morfologijom i terminologijom. Jednu godinu kasnije u dvjema studijama Franjo Fancev govori o hrvatskom prijevodu Tripartituma u povezanosti s Kronikom Antuna Vramca, uglavnom rekapitulirajući tvrdnje izdanja iz g. 1909. (Fancev 1910, 1912). Pergošićev mađarski rječnički fond možemo naći razasuto u pojedinim natuknicama u Hadrovicsevoj monografiji (Hadrovics 1985).

Ovom bih prilikom prikazao dva stručna termina, obraćujući pozornost na njihovu misaonu pozadinu, na sliku svijeta koja se u njima ogleda.

Dvije važne riječi u civilnom pravu su: *actor* ‘felperes’; danas: *tužitelj*, *tužilac*; *Kläger* i *causam attractus* ‘alperes’; danas: *optuženik*; *der (die) Angeklagte*. Opće je poznato da je *peruš* u hrvatskom mađarska posuđenica od *peres* (starija forma: *perüs*) potječe od slavenskoga glagola *prěti* (‘svađati se’). Mađarska se riječ susreće prvi puta g. 1556/1639 (OkI Sz). U hrvatskom

prvi puta dolazi kod Pergošića. U današnjem hrvatskom značenju 'alperes' upotrebljava se *tuženik* (part.perf.pass od glagola *tužiti* 'tkp. (be)panaszolt'), u značenju 'felperes' dolazi *tužitelj (tužilac)* 'tkp. panaszoló, panaszt tevő'. Osnovna je riječ *tuga* 'bánat, fájdalom'. Nije nimalo teško naći u današnjim terminima njemački uzorak, to je glagol *klagen* koji vidimo u već spomenutim riječima, *Kläger* i *Angeklagter*. U vezi s glagolom *klagen* etimolgijski rječnici primjećuju: „de rechtliche Sinn des Wortes entwickelte sich schon früh aus dem Brauch, bei der Ertappung eines Verbrechers ein Not- und Hilfseschrei zu erheben, und den Täter vor Gericht mit Geschrei und Gejammer zu beschuldigen“ (DudEt unter *klagen*) ('pravni smisao riječi razvio se rano iz običaja da su prilikom uhvatanja provalnika na djelu davali glas dozivanja u pomoć, i počinitelja su pred sudom optuživali uzvicima i jaukanjem'). Imenica je *Klage* već u starovisokonjemačkom značila ne samo jaukanje, nego i žaljenje pred sudom. Misaona je pozadina mađarske i stare hrvatske (iz mađarskoga pozajmljene) riječi ista: svađa, razmimoilaženje, iza njemačkoga i današnjega hrvatskog termina jasno se ukazuje predstava boli, negodovanja, ljutnje, odnosno, izražavanje tih osjećaja vikanjem. Samo što terminološka razlika između izraza civilnoga i kaznenog prava u mađarskom: *felperes* – *vádló*, *alperes* – *vádlott* ne dolazi tako striktno do izražaja. Primjećujem, međutim, da mađarski glagol (slavenskoga porijekla) *panaszol* dolazi u pravnom značenju već od sredine 15. stoljeća (TESz). Mađarski izrazi *panasz tesz*, *panasz emel*, *bepanaszol*, *panaszos* svakako pokazuju isti pogled na svijet kao njemački i hrvatski izrazi emocionalne pozadine.

Drugi je za nas osobito zanimljiv izraz u Pergošićevu prijevodu: *zlameno ruho* koji predstavlja prijevod mađarskoga termina *jegyruha*. U originalnom djelu, u Tripartitumu upotrebljava se riječ *dotalitium*. Termin je jasan, ako pogledamo prvi paragraf 93-eg „tituluša“ prvoga dijela:

Zlameno se ruho govori ono kaj se žene za nje devstva uzete, s nje muža imienia daiu. (Ovoga kratkog objašnjenja ili tumačenja u originalu nema, vidi se, dakle svjestan pristup

Pergošića što je naglasio i malo prije spomenuti njemački filolog.) Da se, u stvari, radi o obvezi, dužnosti koja se može ispuniti novcem ili nepokretninama, bit će jasno od 95-og tituluša prvog djela:

Zlamenoga se ruha polovica penezmi polovica gibajućom marhom splaćuje. *Dotalitorium* autem sulotio partim pecuniis numeratis, partim vero rebus mobilibus & venalibus...fieri semper solet.

Jegy ruha fél részként megszámlált pénzzel, és fél rész szerint ingó marhával léssen.

U vezi s tim zanimljivim izrazom (mađarskom prevedenicom), govoreći o Pergošićevim mađarizmima, Kadlec primjećuje da „drugi mađarizmi počivaju na tome, što su, istina, upotrebljene reči slovenske, ali one su doslovni prevodi mađarskih izraza. Tako npr. Pergošić objašnjuje latinski izraz *dotalitium* u svom prevodu rečju *zlamena svita*. Obe su reči slovenske, ...ali ipak to nisu originalni izrazi, kojima su Hrvati označavali *dotalitium*, već su reči prevedene s mađarskog iz *jegyruha* (jegy=znak, znamenje, 2. verenje; ruha=odelo, haljine)... Kadlec određuje i značenje mađarskog termina: „Reč *jegyruha* znači, pak, odelo, koje verenik davao svojoj verenici kao znak verenja“, dodaje, međutim, ono što smo vidjeli iz navedenoga 95-og tituluša, da *zlameno ruho*, po svojem značenju, nije *dotalitium*, to jest određena i garantirana suma za bračne drugarice da bi ona, u slučaju ako ostaje sama, mogla mirno živjeti, već je samo poklon povodom verenja. Vidimo sad, malo podrobnije značenje i uporabu toga termina.

Latinski je termin morao imati više značenja i upotrebljavao se kao izraz (u najširem smislu shvaćenog) dara (osnovni je glagol: *do, dare*=dati; *doto, dotare*=pokloniti).

U rječniku „A magyarországi középkori latinság szótára“ (Rječnik srednjovjekovnog latiniteta u Mađarskoj) ispod natuknice *dotaliticus* nailazimo na značenje koje nas interesira: *ad dotem cuiusdam feminae pertinens*=hitbér, hitbér címén járó). Tomu se dodaje: *bona cuiusdam feminae, quibus marito mortuo viduitatis tempore uti potest*=zemaljska dobra od muževe imovine vezana za udovstvo supruge. Kao primjer nalazimo

kratku rečenicu iz spomenika Váradi regestrum: *Dimina... mortuo marito suo... indulisit omnia dotalitia sua et cuncta, in quibuscumque maritus suus... ei tenebatur* ('Az úrnőnek... férje halála után... rendelkezésére bocsáttatnak mindazon hit-részek, amelyek férje birtokában tartattak' 'Gospođi se, nakon smrti supruga, stavljaju na raspolaganje sva dotalicija, koja su bila u posjedu muža')

Riječ *dotalitum* u njemačkom je od XV. stoljeća značila porred „Brautgabe“ ('poklon za vjerenicu') i 'auf Lebenszeit ausbedungenes Einkommen' ('teljes élettartamra kikötött járandóság; doživotni prihod'), i „Witwengehalt“ ('alimentacija za udovice').

To drugo tumačenje predstavlja, zapravo, pučku etimologiju. Potječe od srednjovisokonjemačkog *wideme* 'Brautgabe; poklon za vjerenicu', kasnije 'Dotierung einer Kirche mit Grundstücken; dar kojoj crkvi u pokretnini'. Riječ *Widem* u spomenutom značenju dalje živi, ali se pod utjecajem brojnih imenica na *-tum* počela vezivati uz *Witwe* (DudEt), tako je nastalo značenje 'doživotni prihod za udovice'.

U kasnijim mađarskim prijevodima dolazi tumačenje *hitbér, hitrész*. Ovo se značenje nalazi u Rječniku srednjovjekovnog latiniteta u Mađarskoj (A magyarországi középkori latinság szótára), u istome izvoru nalazimo značenja 'darovanje crkvi' te 'iz imovine supruga vezana dobra: zaručni dar' (*Domina... mortuo marito suo... indulisit omnia dotalitia sua et cuncta, in quibuscumque maritus suus... ei tenebatur* ('Az úrnőnek férje halála után rendelkezésére bocsáttatnak mindazok a hit-részek, amelyek férje birtokában tartattak'; Gospođi, nakon smrti supruga, stavlja se na raspolaganje sva dotalicija, koja je bila u posjedu muža).

Kod Bartala dolazi značenje 'jegyruha': *provisio mulieribus in virorum proprietatibus: hiv feleség jutalma, jegykötés, jegyruha*. (Bartal 1901) Isto tako Bartal kaže: Eme deák szó Dos és innét sarjadzott *Dotalitium* magában ajándékot, vagy jutalmat jelent: és valóban az özvegynek járandó *Dotalitium* nem egyéb magában, mint a hív feleségnek jutalma. Noha pedig ezt némely helyeken móríngnak nevezik, magyar ráma

ütvén ama szót: Morgengabe. (Riječ *móring* 'jegyajándék, jegyruha' dolazi g. 1646. (TESz). Prema Povijesno-etimološkom rječniku mađarskoga jezika potječe od *Morgengabe* 'jutarnji poklon muža supruzi ujutro nakon svadbene noći')

Vidimo, dakle, da u tumačenjima latinske riječi *dotalitium* ima osnovnih podudaranja među srednjoeuropskim jezicima. Te sličnosti zaslužile bi podrobnija istraživanja, ali to pripada više etnologima i etnografima.

Jedno izgleda sigurnim: *dotalitium* (kako nam svjedoči i vrlo širok semantički krug glagola *dare*), mogao bi značiti tek *poklon, dar*. Valjda je taj, inače, obavezan poklon u početku imao formu neke haljine i tijekom vremena pojam davanja postepeno se širio.

Za svaki slučaj, odnos između *jegyruha* i *zlameno ruho* je jasan. U Pergošićevu prijevodu ima još zanimljivih i poučnih slučajeva međujezičnih utjecaja koji bi isto zaslužili podrobnije istraživanje, prije svega, u tekstovima.

LITERATURA

- Bartal, Antal: *Glossarium mediae et infimae Latinitatis Regni Hungariae*. Leipzig- Budapest: Teubner-Franklin. 1901.
- Fancev, Franjo. Beiträge zur historischen serbokroatischen Dialektologie. *Archiv für slavische Philologie*, 31 (1910), str. 367-375.
- Fancev, Franjo: Beiträge zur historischen serbokroatischen Dialektologie (Schluß). *Archiv für slavische Philologie*, 33 (1912.), str. 20-34.
- Hadrovics László: *Ungarische Elemente im Serbokroatischen*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 1985.
- Jäger, Gerhard: *Einführung in die klassische Philologie*. München: Verlag C.H. Beck. 1990.
- Kadlec, Karlo (ur.): *Štefana Verbecija Tripartitum. Slovenski prevod Ivana Pergošića iz godine 1574*. Izdao Dr. Karlo Kadlec. S objašnjenjem Pergošićeva jezika od D-ra Đ. Polívke. Beograd: Srpska Kraljevska Akademija. 1909.

Wilamowitz-Moellendorf, Ulrich v.: *Geschichte der Philologie*. Leipzig: Teubner. 1959.

Willoweit, Dietmar: Das europäische *ius commune* als Element kultureller Einheit in Ostmitteleuropa. *Wanderungen und Kulturaustausch im östlichen Mitteleuropa: Forschungen zum ausgehenden Mittelalter und zur jüngeren Neuzeit*. 2006. München: Oldenbourg. 2006, str. 259–271.

Skraćenice:

DudEt = Duden Etymologie. Herkunftswörterbuch der deutschen Sprache. Bearbeitet von Günther Drosdowski, Paul Grebe und weiteren Mitarbeitern der Dudenredaktion. Bibliographisches Institut. Mannheim, 1963.

OklSz = Magyar oklevélszótár. Budapest, 1902–1906.

TeSz = A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára I–IV. Budapest, 1967–1984.